

Kernwaarden Stroom deel 3: Nieuwbolligheid
Over jonge wijn en oude zakken. Lucas 5: 27-39
zondag 11 oktober 2009

Vandaag ik wil het hebben over een kernwaarde van Stroom. Eén van de vier die we samen benoemd hebben. Relatie, integriteit, nieuwbolligheid en genade. En die andere drie waarden dat is natuurlijk prima. Relatie vinden we belangrijk en integriteit. En natuurlijk hechten we aan genade. Het zijn allemaal vrome waarden en niemand twijfelde van te voren of ik hier een passende bijbeltekst bij zou kunnen vinden.

Heel anders was dat bij nieuwbollig. Want tja.... Hoe kwamen we eigenlijk op dat woord als verwoording van onze kernwaarde? Het woord nieuwbollig is natuurlijk een flinke knipoog naar oubollig, maar taalkundig klopt daar geen fluit van. Oubollig heeft niets met oud te maken. Het komt oorspronkelijk van "abolge", wat kwaad betekent, wat te maken heeft met 'opgeblazen zijn'. In een woord als 'gebelgd' (boos) en 'blaasbalg' kom je beide betekenissen nog teken. En het woord abolge, werd oubollig en verschoof in betekenis van kwaad, naar gek of dwaas en tenslotte naar ouderwets of kneuterig en dat laatste pas in de jaren negentig! Zo gaat dat met taal. Maar wij zijn dus nieuwbollig. En daar zeggen we bij: onze mindset is fris en vernieuwend, met oog voor ironie.

En ik durf wel een stelling aan. Want misschien denk je: OK, genade, relatie, integriteit, prachtig kernwaarden, en dan hebben we nieuwbolligheid als een soort aardigheidje erbij. Zo van, anders wordt het ook zo saai en serieus, dus we gooien er als grap nog nieuwbolligheid bij, maar neem dat alsjeblieft niet al te serieus. Nee, ik durf wel een stelling aan: dat de boodschap van Jezus in onze tijd kernachtiger wordt samengevat met het woord nieuwbolligheid, dan met de drie andere woorden samen. Met andere woorden: nieuwbolligheid, hoe koddig het ook klinkt, staat aan het hart van het evangelie.

Laten we een stuk uit de bijbel lezen. De beschrijving van het leven van Jezus door Lucas.

Daarna (Jezus heeft net thuis iemand genezen) ging Jezus naar buiten en zag hij bij het tolhuis een tollenaar zitten die Levi heette. Hij zei tegen hem: 'Volg mij!' Levi stond op, liet alles achter en volgde hem. Hij richtte in zijn huis een groot feestmaal voor hem aan, waarop een groot aantal tollenaars en anderen samen met Jezus aanwezig waren. De farizeeën en hun schriftgeleerden zeiden morrend tegen zijn leerlingen: 'Waarom eet en drinkt u met tollenaars en zondaars?' Maar Jezus antwoordde: 'Gezonde mensen hebben geen dokter nodig, maar wie ziek is wel; ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar om zondaars aan te sporen een nieuw leven te beginnen.'

Ze zeiden tegen hem: 'De leerlingen van Johannes vasten dikwijls en zeggen hun gebeden, zoals ook de leerlingen van de farizeeën doen, maar die van u eten en drinken maar.' Jezus zei: 'U kunt toch niet verlangen dat de bruiloftsgasten vasten zolang de bruidegom bij hen is? Maar er komt een dag dat de bruidegom bij hen wordt weggehaald, en dan is het hun tijd om te vasten.' Hij vertelde hun ook een gelijkenis: 'Niemand scheurt een lap van een nieuwe mantel om daarmee een oude mantel te verstellen, want dan scheurt hij de nieuwe, terwijl de lap niet bij de oude past. En niemand giet jonge wijn in oude leren zakken, want dan scheuren de zakken door de jonge wijn en wordt de wijn verspild, terwijl de zakken verloren gaan. Jonge wijn moet in nieuwe zakken worden gedaan. Maar niemand die oude wijn gedronken heeft, wil jonge; hij zegt immers: "De oude wijn is goed!"'

Het verhaal eindigt met een uitspraak van Jezus waar ik nog uitvoerig op wil terugkomen. Maar eerst wil het even hebben over de achtergrond daarvan, ofwel wat hier gebeurt.

1. Het feestmaal

Want de setting, is zoals vaker bij Jezus niet vroom. Hij spiritueel leider bevindt zich niet in tempel of klooster. Nee, hij is weer eens op een feestje. Jezus heeft een wonder gedaan en heeft iemand genezen. Dat is natuurlijk op zich al niet normaal, maar OK. Hij loopt naar buiten en komt iemand tegen, Levi de tollenaar, en zegt tegen hem: meekomen. Jij hoort vanaf nu bij mij. Dat is op zich ook al raar, want een tollenaar, iemand die tol heft van burgers namens de bezettende Romeinse macht, is een landverrader, een zelfverrijker en waarschijnlijk ook een schuinsmarcheerder. Niet voor niets worden tollenaars en hoeren in de bijbel vaak samen genoemd: ze verkeerden regelmatig in elkaars nabijheid. En om het in de ogen van velen nog dwazer te maken: hij haalt de tollenaar niet uit zijn leven of iets dergelijks, hij gaat bij deze nouveau riche aan tafel. En we moeten niet uitsluiten dat Jezus ook door sommigen een beetje als entertainment werd gezien. Als Gerard Joling op een feestje van de jongens van Palm Invest, luistert Jezus het feest op van een tollenaar.

Dit is voor iemand die een spiritueel mens wil zijn, natuurlijk uitermate problematisch. Jezus had een reputatie. Hij was altijd op feestjes te vinden. Heel anders dan zijn neef en medeprofeet, Johannes, ook wel De Doper genaamd, die leefde in strikte ascese. Jezus klaagt elders over de kritiek die hij daarover krijgt, want het is ook nooit goed. (Lucas 7:33):

Johannes de Doper is gekomen, hij eet geen brood en drinkt geen wijn, en jullie zeggen: "Hij is door een demon bezeten." 34 Ik ben gekomen, ik eet en drink wel, en jullie zeggen: "Kijk, wat een veelvraat, wat een dronkaard, die vriend van tollenaars en zondaars."

Want Jezus zat niet aan tafel als een vrome asceet tussen vraatzuchtige mensen. Hij at mee. Hij at het brood en hij dronk de wijn van tollenaars, van uitbuiters. De vrome Joden dachten: wat doe je nou? Dat brood moet je helemaal niet eten, die wijn moet je niet drinken, want het is gestolen goed.

Dit lijkt in niets, op wat een geestelijk leven hoort te zijn. Iemand met spirituele pretenties, die zich rabbi laat noemen. En dan dit. Dit kunnen de mensen om hem heen niet matchen. En dat is misschien ook wel helemaal niet te matchen. Ook ik zou iemand die zo handelde diep wantrouwen. Want ook in mijn ogen hebben spiritueel leven en schransen aan een banket helemaal niets met elkaar te maken. Het is toch spiritueler om te vasten dan om te eten?

2. De jonge wijn van Jezus

En dan ontspint zich een discussie tussen de wetgeleerden, het religieuze establishment en Jezus. De wetgeleerden en Farizeeën, de leiders van het vrome volk, zij kunnen niks met dit feestgedrag van Jezus. Is het niet passender om te vasten? Religie, dat heeft toch alles te maken, met rust, reinheid, regelmaat? Met verstillings en devotie?

En dan gebruikt Jezus een beeld. Twee beelden eigenlijk. Het eerste van het verstellen van een kledingstuk, dat laat ik even liggen. En ik ga naar het tweede beeld.

*Niemand doet jonge wijn in oude zakken.
Want dan scheuren de zakken en wordt de wijn verspeeld.
Jonge wijn doe je in nieuwe zakken.*

Logisch toch? Jonge wijn, doe je niet in oude zakken. Want dan raak je zowel de wijn als de zakken kwijt. Jonge wijn vraagt om nieuwe zakken.

Het beeld is voor de tijdgenoot van Jezus onmiddellijk duidelijk geweest. Wijn werd veel gedronken, water was nu eenmaal onbetrouwbaar. Maar jonge wijn heeft, onbewerkt, nog de neiging om een poos door te gisten. En door de chemische processen zet het uit. Een nieuwe leren zak, waarin de wijn vaak bewaard werd, daar zit nog rek in, dus die nieuwe zak rekt mee met de expanderende wijn. Bij een oude zak is, zoals je weet, de rek er wel een beetje uit. Die kan alleen nog scheuren.

En dus moet je het niet doen. Jonge wijn in oude zakken. Dat leidt tot drama's. Snap je dan niet, zegt Jezus, dat hier wat nieuws aan de hand is. Wat je hier ziet gebeuren is jonge wijn. Fris, nieuw, net geperst. Wat Jezus brengt, is revolutie. Een geestelijke revolutie. Natuurlijk, de traditie zegt iets anders. Psalm 1 zegt: welzalig wie niet zit in de kring van de spotters. De wetgeleerden hebben groot gelijk. En Jezus zegt: nee, gelukkig wie met spotters aan tafel zit.

En die revolutie betekent: God zit vanaf nu met zondaars aan tafel. Vanaf nu, heeft God blijkbaar besloten dat mensen die er religieus niet bijhoren, een plek krijgen aan tafel. Vanaf nu is het niet meer: doe dit of dat en je zult leven, maar: er is leven voor iedereen in de aanwezigheid van God, ongeacht status of wat dan ook. En ik kan echt geen ander beeld vinden dan het beeld dat ik al vaker gebruikt heb en ook hier weer door de hele tekst heen te lezen is: Jezus, dat wil zeggen, God zelf, schuift bij jou aan tafel en zonder het te vragen schenkt hij bij jou thuis, je glas vol. Een glas bruisende energieke, jonge wijn.

3. De oude zak van het jodendom

En wat proberen de mensen om Jezus heen? Zij proberen de jonge wijn in oude zakken te krijgen. En je ziet hoe de leiders van het volk proberen om Jezus nog een beetje in het gareel te krijgen. Jezus we hebben nu eenmaal onze gewoontes en regels. Als je dan per se mensen wilt genezen, doe dat dan niet op de sabbat, dat is nou namelijk nou net de dag dat het niet gaat om mensen en herstel, maar om God, snap je? Prima dat je van lekker eten houdt, maar je kunt gewoon niet bij iedereen aanschuiven... Nee, zegt Jezus, je doet jonge wijn in oude zakken. Je stopt mij in kaders die je kent, en dat moet je niet doen. Er komt hier een tijdperk ten einde. De oude wetten en grenzen tellen niet meer. Je etnische achtergrond en je morele standing zijn niet meer belangrijk. Want ik schenk jonge wijn.

*Maar niemand die oude wijn drinkt, wil jonge.
Hij zegt immers: de oude is nog goed genoeg.*

De verandering ging diep en dus zat ook het verzet diep. Dat heeft alles te maken met hoe mensen in elkaar zitten. Symbolen, vaste tijden, rituelen, standaard worden. We hebben ze allemaal nodig, om onszelf een beetje te begrijpen. Woorden, vaste dagen, het geeft ons allemaal een beetje houvast in dit onzekere bestaan. En dat is ook niet altijd verkeerd. En de tijdgenoten van Jezus, schrokken zich lam toen dat plotseling allemaal werd gerelativeerd. O, dus de sabbat is niet belangrijk? O, behoren bij het volk van God is geen criterium... Nee...

En tegelijk was het bijzonder wat er met mensen rondom Jezus gebeurde, die hun gewoontes en gebruiken en grenzen wel los gingen laten. Ze begonnen weer te stralen en te leven, zo sterk dat ze geen andere woorden hadden dan: de geest van God zelf is onder ons. Dat is het begin van de christelijke kerk. Een krachtige vernieuwingsbeweging van joden en heidenen, die het lef hadden het oude achter zich te laten. De oude zakken weg te doen en te breken met hun oude structuren. OK, dan ga ik al Jood toch met een onreine heiden aan tafel... OK, dan is mijn hele taal en cultuur toch tweederangs...

4. De oude zakken van de religie

Maar wat doen veel volgelingen van Jezus met die frisse jonge wijn? We doen 'm in fles en leggen 'm in de kelder. Want daar ligt 'ie bij een constante temperatuur van een graad of 15 mooi te rusten. En hoe ouder, hoe mooier. En dat zou dan de christelijke godsdienst zijn, gerijpt, belegen, traditioneel. Oude wijn in oude flessen.

Dat lijkt het lot van het evangelie van Jezus. Jezus doet iets revolutionairs. Hij zoekt prostituees en moreel 'mindere' mensen op. En dat wordt dan de christelijke kerk. Maar binnen de kortste keren heeft de christelijke kerk zijn eigen wetgeleerden. Hier staat er één voor u. En voor je het weet heeft de christelijke kerk zijn eigen moreel minderwaardige categorieën gecreëerd. En we creëren nieuwe geestelijke regels. En je zegt: Jezus stierf voor onze zonden en daardoor zijn wij bevrijd, dat is de waarheid. Maar de werkelijkheid is vaak dat je binnenste helemaal niet vernieuwd is, maar dat het een doodse geestelijke leegte is daarbinnen. Alsof de werkelijke vernieuwing van een mens ooit op formule te brengen is. En we creëren een kerk, en een document waarin staat wie we zijn. En het voelt zo vertrouwd en niemand die oude wijn drinkt, wil jonge. Hij zegt immers, de oude is nog goed genoeg.

Maar Jezus bracht geen nieuwe godsdienst, al lijkt dat er soms verrekke veel op. Hij bracht iets nieuws. Iets nieuws dat voor religieuze mensen soms veel moeilijker te begrijpen is dan voor mensen die minder religieus zijn. De kritiek van Jezus is vooral kritiek op religie. Op religieus, de godheid goedgunstig stemmend gedrag. En heel veel wat je om heen ziet, in deze wereld en in de christelijke kerk, is niet veel meer dan dat.

Hier bij Stroom Amsterdam, ontkomen we daar niet aan. Maar met het woord nieuwbolligheid proberen te geven, heel voorzichtig, volgelingen van Jezus te zijn. Want het is niet zo dat Jezus brak met het Jodendom en toen het christendom begonnen is. En dat je je nu de beginselen van die religie eigen moet maken. Nee, het evangelie van Jezus is een boodschap, nog steeds, voor vromen en zondaars, Joden en Romeinen, voor Boeddhisten en Moslims, voor jou en voor mij.

En die boodschap is, en nu zeg ik het misschien een beetje lomp, dat het allemaal geen klap uitmaakt wat je doet. Want religie zegt: ik heb de juiste houding, opvatting, mindset, gebruiken of wat dan ook, daarom is er voor mij plaats bij God.

Maar het evangelie zegt: bij God is er plaats voor jou. Nee, scherper nog. God schuift bij jou aan tafel en zegt tegen jou dat het goed is hier.

5. Een bitter feestmaal

Maar voor het nou al te feel-good wordt, moet ik nog één ding zeggen. Want Jezus was voor sommigen misschien een entertainer, hij stond ook bekend als een geweldige party spoiler. Niet alleen hier, ook elders geeft hij aan feestelijke momenten een droevige ondertoon. Er ligt, onmiskenbaar, een schaduw over de woorden van Jezus. Er is verdriet in zijn woorden. Want nu is het misschien wel feest. Er komt een tijd van rouw. Het is alsof Jezus zijn naderende einde voorvoelt.

Er komt een dag dat de bruidegom bij hen wordt weggehaald, en dan is het hun tijd om te vasten

Jezus vergelijkt zichzelf met een man die een vrouw trouwt. In de dagen voor de bruiloft is het groot feest, met drank en gezelligheid. Maar deze bruiloft eindigt bitter. De bruidegom gaat trouwen met zijn bruid, jazeker. Maar zijn ja-woord is zijn dood.

Nu hebben we genoeg beelden gehad vandaag, dus ik wil het beeld dat Jezus hier gebruikt verder even laten liggen. Maar dit is even belangrijk: Het evangelie betekent ook dat er geen feest mogelijk is zonder dood. Of anders gezegd: Jezus kon niet zomaar aanschuiven aan tafel. Hij moest eerst alles wat religie of religiositeit is opruimen. Er de confrontatie mee aangaan. En er dood aan gaan.

En dat is letterlijk wat er met Jezus gebeurde. Het waren vrome, oprechte mensen die het op een dag helemaal met Jezus gehad hadden en hem de dood injoegen. Daarover zegt de christelijke kerk: dat is de weg die Jezus ging, om niet alleen bij zijn schuinmarcherende tijdgenoten aan tafel te schuiven, maar ook bij jou en mij. Hij ging dood aan wet en regel en ritueel. En hij stond op in vrijheid, frisheid en vernieuwing.

Maar dood ging hij. En sindsdien is elk christelijk feest een feest met dubbelheid in zich: Het feest met een rouwrandje en verdriet met een blijde hoop. En daarmee doet een goed christelijk feest volgens mij recht aan het leven zelf.

6. Champagne

Tenslotte. Ik wil iets vertellen over champagne, je weet wel die mousserende wijn, waar je veel te veel voor betaalt en die je eigenlijk nooit echt proeft omdat je het weg staat te tikken als je nog veel te veel honger hebt om te drinken, of al zoveel hebt gegeten en gedronken dat je echt geen glas meer wilt.

Wat is champagne? In principe gewoon witte wijn. Stille wijn, zeggen de Engelsen. Lekker.

Ergens in een klooster in Frankrijk, in de 17^e eeuw, lag er zo'n fles stille witte wijn te rusten. En plotseling deed de kurk: 'pop'. En meer flessen, popten, allemaal van hetzelfde vat. De monniken waren verbaasd. En wat bleek: door een fout in de bereiding in het vat, was er, na het bottelen, een tweede gisting opgetreden op de fles. De wijn was gaan mousseren, de druk had zich opgebouwd en was er uitgeknald. De monniken zagen de aardigheid er wel van in en kregen de methode champenoise of traditionelle onder de knie. En zo ontstond de mousserende wijn, waar de champagne streek beroemd om zou worden. Het spreekt tot mijn verbeelding: de stille wijn in kelders die plotseling tot leven komt en begint te bruisen en zich een weg naar buiten wurmt.

Maar pas op. Er is ook nep-champagne. Die zul je ook wel eens ergens gedronken hebben. En dat is niets anders dan goedkope wijn, waar machinaal koolzuur in wordt gespoten. En kijk eens aan: de wijn begint te bruisen. En het lijkt net echt. Maar het is het goedkope alternatief. En je krijgt er koppijn van. En veel in het christelijk geloof is in mijn ogen toegediende koolzuur, goedkope champagne. En dan gaan we enthousiast praten, of heel veel over de Heilige Geest praten en elkaar opvuren in enthousiasme.

Echte champagne ontstaat door gisting van binnenuit, niet door toediening van buitenaf. En die gisting van binnenuit kan alleen als jou hart, als mijn hart zich laat raken door Jezus. En hoe dat gebeurt... Dat blijft verborgen in de diepe kelders van een mensenhart.

Beneden is er een glas champagne, voor iedereen die hier aanwezig is. En mijn voorstel is om die champagne te drinken in geloof. Dat ook het evangelie, dat ook de boodschap van Jezus, weer begint te bruisen. Dat het, gebotteld en veilig weggeborgen in tradities, kerken, religies en gewoontes, een tweede gisting op de fles vindt en zich naar buiten duwt. Fris, vernieuwend, met tintelende ironie op de tong. En met lichte bitterheid die wijst op de dood van Jezus. Maar uiteindelijk met een smaak die een belofte is van wat ons nog te wachten staat.

Martijn Horsman
Amsterdam, 11 oktober 2009